

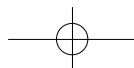
Magyarország jövője egy teljesítményjavításos jövőstratégiában

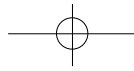
Prekovits András

Írásom elején fontosnak tartom leszögezni, hogy a jövőt az emberek túlnyomó többsége nem látja előre. Azért használom a túlnyomó többség kifejezést, mert a nyugati civilizációnk társadalmában azért mindig megvoltak azok a szervezetek, amelyek bizony megmondták, vagy legalábbis igyekeztek megmondani a jövőt. Ilyen volt például a delphoi jósdá Hellaszban, az auguruk testülete Rómában, vagy a táltosok csoportjai a sztyeppe népeknél. Az, hogy ez a tevékenység olykor mennyire sikeres tudott lenni, megmutatkozott abban, hogy még a 20. század hírhedt vezérei is sokszor ebben a szerepben sáfárokodtak, anélkül, hogy jóvőképeik beteljesültek volna. Mai nyugati civilizációnkat többnyire a racionalizmus hatja át, ezért e szervezetek és személyek jövőre irányuló megnyilatkozásait tudománytalannak tekintjük, és tevékenységüket a jóslás fogalma alá soroljuk. Hogyan tudunk akkor mégis a jövőről beszélni, ha meg kívánunk maradni a racionalizmus és a tudományosság talaján, és közben mégis kerülni szeretnénk, hogy jóslásokba bocsátkozzunk, és hogy jósoknak tituláljanak? Úgy, hogy alkalmazzuk azt a tudo-

DR. PREKOVITS ANDRÁS PHD-hallgató, európai jogi szakjogász, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, jogász-közgazdász, Budapesti Corvinus Egyetem (andras.prekovits@gmail.com).

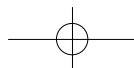
Prekovits András – Magyarország jövője ...

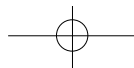
mányt, amit a 20. század alkotott meg, és ami a jövőt vizsgálja olyanképpen, hogy az megmarad az objektivizmus és a rendszerezettségre törekvő dogmatika tudományának keretein belül. Ez a tudományterület pedig nem más, mint a jövőkutatás.

Az egyes államok, vagy a világgazdaság maga a legkomplexebb emberi rendszerek, amik léteznek.

„A jövőkutatás a társadalommal kapcsolatos jövő előzetes megismerésére irányuló intellektuális tevékenység, a jövőfeltárás problémakörével foglalkozó tudományterület. Célja, hogy jövőre irányuló ismeretek előállításával (megbízható előrejelzések kidolgozásával) úgy befolyásolja a jelenbeli cselekedeteket, döntéseket, hogy azok a lehető legkedvezőbb irányban alakítsák a jövőt. *A jövőkutatás feladata ezért az, hogy feltárja a lehetséges jövőket, felvázolja a már meghozott döntések jövőbeni következményeit és a meghozandó döntések lehetséges hatásait, ismereteket nyújtva az időben később várható folyamatok, események változásáról.*” (Jövőkutatás, 2006, 19. o.) Írásom a jövőkutatás keretén belül készült, tudományos munka, semmiképpen sem jóslás és nem politikai pamflet (reményeim szerint). Célja, hogy rámutasson arra, hogy mik azok a területek, ahol teljesítményjavulást elérve, a válság Magyarország számára leküzdhető. Ez egy nagyon nehéz és időigényes elemző munka. Szerencsére azonban a jövőkutatás rendelkezik azokkal a módszertani eszközökkel, melyek segítenek még egy olyan komplex rendszer vizsgálatához is, mint egy ország, vagy maga az egész világgazdaság. Ezek a módszerek elsősorban az általános rendszerelmélet és az általános evolúciós elmélet keretén belül kerültek be a jövőkutatás tudományába. Az általános rendszerelmélet az emberi szervezeteket alapvetően egy külső környezetbe ágyazott rendszernek tekinti, amely alrendszerekre osztható, melyek szoros interakcióban vannak egymással és a külvilággal. Az általános evolúciós elmélet szerint a társadalom önfejlődését a rendszerei (emberi rendszerek és anyagi rendszerek) közötti kölcsönhatások generálják. Az elmélet alapján a rendszerek fejlődnek, mégpedig azért, hogy a változást, önfejlődést beindító mechanizmusok zavart idézzenek elő a korábbi működési mechanizmusban, aminek során új szerveződési szintek jönnek létre (Hideg, 2001, 37. o.).

Az egyes államok, vagy a világgazdaság maga a legkomplexebb emberi rendszerek, amik léteznek. Ennél vannak kevésbé komplex rendsze-

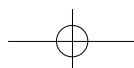
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

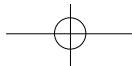
rek, mint például a személy maga, vagy a belőlük felépülő, de az ezáltal már bonyolultabb szerveződések, úgymint a család, az egyes csoportok vagy a vállalkozások. Ezekben mind közös az, hogy ugyanazon elvek alapján elemezhetőek, és lehetséges viselkedéseik ugyanúgy előre jelezhetőek. A jövőkutatás tudományának lehetőségeit célszerű nem a legkomplexebb, hanem a legegyszerűbb rendszeren, vagyis a személyen bemutatni.

A SZEMÉLY MINT RENDSZER, ÉS MINT A JÖVŐKUTATÁS
MÓDSZERTANÁNAK LEGEGYSZERŰBBEN BEMUTATHATÓ PÉLDÁJA

Minden személy egy rendszer. Minden rendszert többféle szempont alapján lehet elemezni. Én a következőkben egy általam kidolgozott társadalomtudományi modellt használok, ami szerintem sok tényező és reláció elemzésére alkalmas. Ez a modell sokban építkezik a korábbi tudományos eredményekből, de sok tekintetben újdonságot is tartalmaz. Nyilván személyenként, kutatási témákként és tudományterületenként más modelleket dolgoznak ki azok alkotói, így ez a modell egy lesz a sok közül. Ebben a modellben, mely – és ezt fontos ismét hangsúlyozni – egy társadalomtudományi megközelítés, a személy alrendszerei megragadhatók egyfelől a térbeli, vagyis a *helyhez kötött (szervezeti) alrendszerei*, másfelől az időbeli, vagyis a *tevékenység- (folyamat) alapú alrendszerei* között. Ez a felosztás egyébként sok tudományban bevett. Abból a célból, hogy ezt a felosztást ebben a modellben jobban tudjam érzékeltetni, az alrendszereket egy betűvel és egy számkóddal látom el. A helyhez kötött alrendszerek így A1, A2...AN, a tevékenységalapú alrendszerek B1, B2...BN kódot fognak kapni.

Elsősorban a térbeli rendszerezés esetén beszélhetünk külső és belső alrendszerekről. Mivel a személy beépül a környezetébe, ezért a személy és a környezete elválaszthatatlanok lesznek egymástól, olyannyira, hogy a környezet fogja hordozni a személy külső alrendszereit. Ez a környezet felosztható lesz négy alrendszerre – ebből három kézzelfoghatóra –, mely a *természeti* (A5), az *emberi* (A7) és a *technológiai* (A8) alrendszer lesz, valamint – egy kevésbé kézzel foghatóra – a *transzcendentális* (A6) környezeti alrendszerre. Véleményem szerint célszerűbb a racionálisan kevésbé megfogható környezeti alrendszert – vagyis a transzcendentst – is felvenni a környezeti alrendszerek közé, semmint kevésbé egzakt révén egyszerűen kihagyni a környezeti alrendszerek közül. Ennek oka,

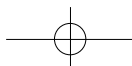
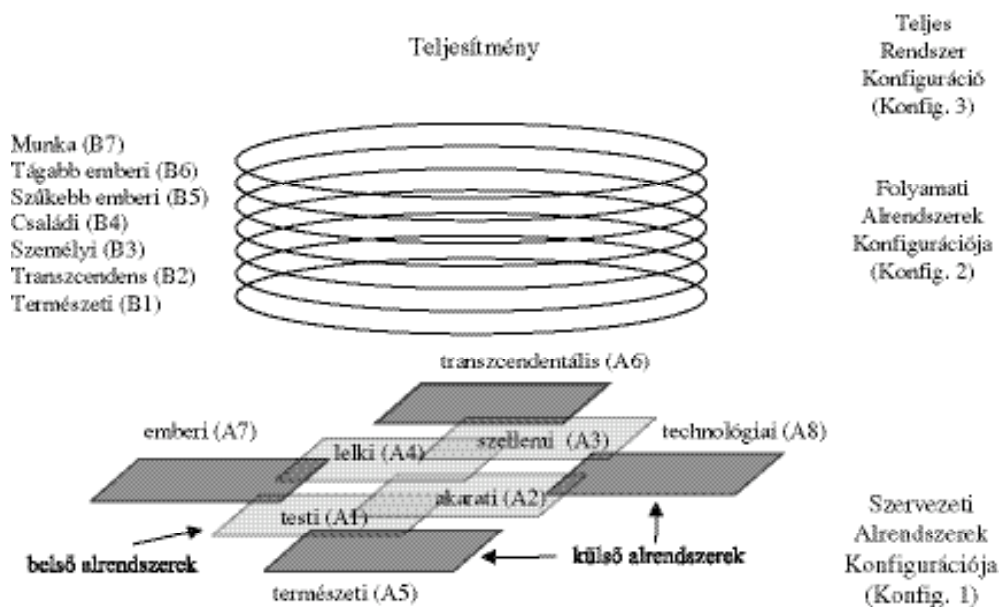

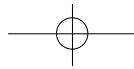
Prekovits András – Magyarország jövője ...

hogy emberi személyünkre számos olyan tényező is hatással bír, ami a racionális észjárásunk szerint nem magyarázható, túlmegy a biológia, a kémia és a fizika határain, viszont létezésükbe folyamatosan belebotlunk. Ilyen jelenségeket írunk le az alábbi fogalmakkal, mint: sors, végzet, karma, elrendeltetés, szerelem, szeretet stb. A helyhez kötött belső alrendszerünk lesznek a *testi (A1)*, a *szellemi (A3)*, az *akarati (A2)* és a *lelki (A4)* alrendszerek.

Ez az összesen nyolc belső és külső helyhez kötött alrendszer egy szervezeti konfigurációt hoz létre (Konfiguráció 1). Ez a szervezeti konfiguráció fogja azután megvalósítani (realizálni) a személy tevékenységeit, vagyis a tevékenységalapú alrendszereit. A személy tevékenységalapú alrendszerei a *természettel (B1)*, a *transzcendenssel (B2)*, a *személynek saját magával (B3)*, a *családjával (B4)*, *szűkebb és tágabb emberi környezetével (B5)–(B6)*, valamint a *munkájával (B7)* kapcsolatos alrendszerek lesznek. A tevékenységalapú alrendszerek is egy konfigurációt hoznak létre (Konfig. 2), melyben az egyes tevékenységek hatást gyakorolnak egymásra. A szervezeti és tevékenységalapú konfigurációk hozzák létre a személy teljes rendszerkonfigurációját (Konfig. 3), ami a személy egyes teljesítményeit fogja meghatározni. Ezt a modellt az alábbi ábra szemlélteti.

1. ábra: A teljes személyi rendszerkonfiguráció társadalomtudományi modellje

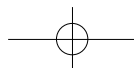

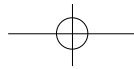
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

Ennyit az elméletről, nézzük meg ezt a gyakorlatban. Egy jól ismert példa: elégedetlenek vagyunk 10 éves gyermekünk iskolai teljesítményével. Úgy tűnik, hogy eleget tanul, jegyei mégis csak hármas és négyes között változnak. Teljesítményjavulást szeretnénk nála elérni. Hol kell beavatkozni, hogy ez megvalósuljon?¹

A probléma megoldása. Teljesítményjavulást sok módon lehet elérni, mivel a nem megfelelő teljesítmény okai személyenként mások és mások lehetnek, mely okokat külön-külön kell megtalálni. A kérdés megoldásához a fenti modell nyújt segítséget úgy, hogy a személyt mint rendszert (Konfig. 3) felbontja alrendszerreire. A tanulás a munkával kapcsolatos alrendszer (B7) része. Legkézenfekvőbb megoldás az iskolai teljesítmény növelésére, hogy a gyermek tanuljon többet, ezáltal a több input valószínűleg nagyobb teljesítményt (output) fog nála eredményezni. Ezzel nem mondtunk sok újdonságot, és annyira egyszerű megoldás, hogy tudománytalannak is tekinthető lenne, ha egyszerűségében nem lenne igaz. Viszont igaz, mivel a teljesítményjavulás egyik legegyszerűbb módja, hogy növeljük annak a tevékenységnek az intenzitását, amiben jobb eredményt szeretnénk elérni. Például, ha több pénzt szeretnénk keresni és a munkánkat teljesítményarányosan díjazták, akkor, ha többet dolgozunk, akkor többet keresünk. Ugyanígy, ha nem vagyunk jók matematikából vagy az idegen nyelvekből, akkor többet kell velük foglalkoznunk, és valószínűleg jobb teljesítményt fogunk elérni. Szintén, ha jobban akarunk focizni, akkor többet kell fociznunk. Viszont mi van akkor, ha ez a tanulás már tovább nem fokozható, és a gyermek eredményei hosszú idő elteltével sem változnak? Nyugodjunk bele, hogy a gyerek ennyit tud? Erre jön a tudósi válasz, hogy semmiképpen sem, hanem vizsgáljuk meg a gyermek többi alrendszerét, és keressük meg, hogy hol lehet még beavatkozni, hogy az iskolai teljesítmény javuljon. Ez egy nagyon komoly elemző munka még a világgazdasághoz képest olyan egyszerű rendszerekben is, mint egy személy.

Abból kell kiindulunk, hogy az iskolai teljesítményt a gyermek nem csak a munkával kapcsolatos tevékenység alapú alrendszerével (B7) éri el, hanem egész személyiségével, vagyis a teljes rendszerkonfigurációjával (Konfig. 3). Mivel az egyes szervezeti és tevékenység alapú alrendszerek szorosan egymásba épülnek, ezért még a legkisebb iskolai teljesítményjavulás elérése is teljes rendszerrekonfigurációt feltételez. Először is tűzzük ki az elérendő célt, és vizsgáljuk meg azt. Azt szeretnénk, hogy gye-

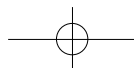

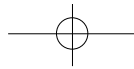

Prekovits András – Magyarország jövője ...

rekünk egy éven belül az átlagán egy jegyet javítson. Ez azt jelenti, hogy a gyermeknek körülbelül 10 tantárgy tanítóját kell arról szóban és írásban folyamatosan meggyőznie, hogy teljesítménye hozzávetőleg 20%-ot javult. Ez mit jelent? Azt, hogy a gyereknek átlagosan 20%-kal több információt kell visszaadnia, 20%-kal pontosabban, 20%-kal kifinomultabban, ahogy azt az adott tantárgy megköveteli. Azt látjuk, hogy ez nem is egy olyan egyszerű feladat, tekintettel arra, hogy sok különböző jellegű tantárgy van. Vagyis egyszerre kell a gyerekeknek jobban számolni, fogalmazni, beszélni, információt visszaadnia, idegen nyelveken kommunikálni, énekelni és tornázni! Merész vállalkozás! Hogy tudunk ennek a projektnek egyáltalán nekilátni? Úgy, hogy először felállítjuk azokat a mutatókat, amelyekben javulás kell ahhoz, hogy ez az iskolai teljesítmény jobb legyen, utána pedig megvizsgáljuk, hogy melyek azok a további alrendszerek, amelyek az iskolai teljesítményt alapvetően befolyásolják. A mutatók lehetnek az előbb felsoroltak, vagyis a számolás, a fogalmazás, a beszédstílus, az információ visszaadása, az idegen nyelveken kommunikálás, az ének és a torna, vagyis a rendszerfejlesztést úgy kell végrehajtanunk a többi alrendszerben, hogy ezek a mutatók a kívánt célt mutassák egy év múlva.

Nézzük először végig, hogy a szervezeti alrendszerek (Konfig. 1) miként befolyásolják az iskolai teljesítményt. Az iskolai teljesítmény elsősorban szellemi tevékenység, vagyis a gyermek *szellemi alrendszerének* (A3) teljesítménye sikertényező lehet a kívánt iskolai teljesítmény elérésében. A szellemi alrendszer is tovább bontható alrendszerekre, úgymint a memorizációs, a kombinatorikus és vizualizációs alrendszer (ez a felsorolás sem teljes körű és értelem szerint szubjektív). A *memória* javításának egyik eszköze – találóan – a memoriter, vagyis adott szövegek betanulása és emlékezetben tartása, ami a nyugati civilizáció egyik legősibb szellemi tréningje. A memoriter tárgya lehet vers, szöveg vagy idegen szavak, nyelve lehet a magyar vagy bármely idegen nyelv. (Nem véletlen, hogy a nyelvtanulás a szellemi frissesség megőrzésének egyik legjobb módja.) Minél nagyobb irodalmi vagy szókincsrepertoárt alakít ki a gyermek, szellemi teljesítménye nagy valószínűséggel annál jobb lesz. Ez hatással lesz a releváns mutatókra is, vagyis nagy valószínűséggel a fogalmazás, a beszédstílus, az információ visszaadása és az idegen nyelveken kommunikálás mutatói mind javulni fognak. Nagyon léptünk előre! A *kombinatorikus* alrendszer javításának legjobb eszköze a matematika.

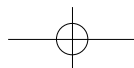

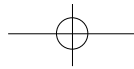
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

Ennek egyik módja az azonos kategóriába tartozó feladattípusok olyan szintű begyakorlása, hogy azok megoldása – szinte gondolkodás nélkül – rutinszerűen menjen. Így, ha a gyermek ránéz egy matematikai feladatra, vagyis egy problémára, akkor neki csak annyi dolga lesz, hogy az adott feladatot összekösse az emlékezetében lévő megfelelő problémamegoldási sémával. Ennek már egy jóval magasabb szintje lesz, amikor egy korábban nem látott problémát kell úgy megoldani, hogy arra még nem látott sémát! Véleményem szerint ez már meghaladja az alap- és középfokú oktatás szintjét, és megítélésem szerint emiatt megy el a legtöbb embernek a kedve a matematikától már iskoláskorban, ugyanis ez olyan fokú szellemi teljesítményt feltételez, amivel egy átlag diák nem rendelkezik, és kudarcot okoz siker helyett. (Ennek szerintem csak fakultáción van helye, vagy amikor az alapvető műveletek már rutinszerűen mennek.) A *vizualizáció* egy olyan alrendszere a szellemi rendszernek, ami leginkább az olvasással és az ábrázolással javítható, és javítja mind a memorizációs, mind a kombinatorikus képességeket. Nem véletlenül tartották az ókori görögök, hogy amit nem tudnak képekben elbeszélni, vagyis ábrázolni, az egyszerűen nincs, nem létezik.

... amit nem tudnak képekben elbeszélni, vagyis ábrázolni, az egyszerűen nincs, nem létezik.

Látjuk, hogy a szellemi alrendszer fejlesztésével öt mutató célértékének elérése közelebb került. Mi van viszont akkor, ha a szellemi alrendszer fejlesztésének nincsenek meg a feltételei, mivel a gyermek nehezen tud koncentrálni, vagy egyszerűen nem tud nyugodtan ülni maradni? A munkát ez esetben más szervezeti alrendszerekben kell kezdeni. Ha a gyerek izeg-mozog, és ennek nem orvosilag diagnosztizált betegség az oka, akkor ez azt jelenti, hogy mozgásra van szüksége, ami pedig a *testi alrendszerével* (A1) hozható összefüggésbe. Ez a szükséglet rendszeres sporttal, vagy egyéb aktív tevékenységekkel elégíthető ki, ami azt jelenti, hogy a gyermek elfárad ezektől, és utána leül. A sport űzése által a tornamutatónk javítása érdekében is tettünk valamit. A testi alrendszerhez tartozik a helyes légzés, táplálkozás, testtartás, kondíció is, melyek áthatnak a szellemi alrendszerre is, mivel a testi alrendszer lesz az összes többi alrendszer hordozója.

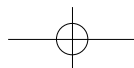

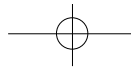

Prekovits András – Magyarország jövője ...

A koncentrációs probléma – vagyis, hogy nem vagyunk képesek a figyelmünket összpontosítani – az *akarati alrendszerrel* (A2) kapcsolatos, feltéve, hogy nem diagnosztizált betegség okozza. Az akarat megedzése talán az egyik legnehezebb feladat, amivel emberi életünk során találkozunk. Ennek fejlesztésére szolgálhat két mód. Az egyik, hogy olyan tevékenységet űzünk, amelyik nagy koncentrációt igényel, és a legkisebb elbambulást is kudarccal bünteti. Ilyen tipikusan a hangszeren való zenélés, a jóga, vagy például a hegymászás. (Az egyik tevékenységre történő teljes odafigyelés azt is jelenti, hogy ezalatt pihenünk a másokban, vagyis közben kikapcsolódunk.) A másik, hogy olyan jövőképeket képzelünk el magunknak, amiket csak az adott tevékenység folytatásával érhetünk el, így ha azokat felidézzük magunkban, akkor erőt gyűjtünk ahhoz, hogy a kellemetlenné vált tevékenységet tovább folytassuk.² Ez persze csak akkor működik, ha az adott tevékenység nem eleve kellemetlen, mert érzelmi azonosulás nélkül semmiben sem lehet sikert elérni. A tanulással és gyakorlással kapcsolatos odafigyelést és koncentrációt tehát ezáltal nagyban motiválhatja az a cél, amit a tevékenység által el lehet érni, így például egy jó állás, ami sikert és anyagi függetlenséget biztosíthat. (Az élet nehéz helyzeteire egyébként jövőképek egész tárházát lehet kialakítani, ami viszont a szellemi alrendszer vizualizációs teljesítményének egy bizonyos szintjét feltételezi.) A *lelki alrendszer* (A4) is hatással van az egész személyiségre, ez viszont annyira személyspecifikus, hogy annak állapotát és a többi alrendszerre és a személy egész teljesítményére gyakorolt hatását csak az adott személy ismeri. Nem megfelelő állapota komoly hatással lehet teljesítményére.

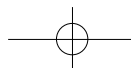
Ezek voltak a szervezeti megközelítésben a személy belső alrendszerei. Az iskolai teljesítményt alapvetően ezek tudják meghatározni. A külső alrendszerek ezekhez a belső alrendszerekhez szolgáltatják az inputot, illetve vezetik el onnan a felesleges outputot. Ez az interakció olyan szoros, hogy a külső alrendszerek is nyugodtan tekinthetők az embernek mint rendszernek a részeinek. A *természeti alrendszerbe* (A5) tartoznak azok a természeti erőforrások, melyeket beviszünk szervezetünkbe. A tiszta levegő, ivóvíz, táplálék, napfény mind elengedhetetlen feltételei a személy kitűzött iskolai teljesítményének eléréséhez. A jobb minőségű ételek, valamint a több folyadék serkenti a szellemi és a testi alrendszert egyaránt. Ehhez képest a helytelen táplálék ellenkező hatást vált ki. Elképzelhető, hogy a nem kívánt iskolai teljesítmény mögött

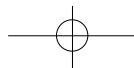

Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

ilyen tényezők állnak, holott a mi gyerekünket elkönnyveltük, mint a jobb iskolai teljesítmény elérésére képtelen személyt. Az *emberi alrendszerbe* (A6) tartoznak azok a személyek, akikkel a gyermek kapcsolatba kerül. Ez a külső alrendszer szintén nagyon komoly hatást tud kifejteni a gyermek iskolai teljesítményére. Nem mindegy ugyanis, hogy a gyerek kivel szocializálódik, kitől, milyen mintákat tanul, milyen jövőképekben osztozik. Fontos, hogy olyan személyekkel kerüljön a gyerek kapcsolatba, akiktől alkotó példákat tud tanulni. A közvetlen tanulás időkímélő és sokkal kevesebb benne a kudarc, mintha ugyanazt a teljesítményt saját próbálkozásából kellene a személynek autodidakta módon kitapasztalni. A kulcstantárgyak és a nyelvek, valamint a zene esetében mindig megtérülő beruházás egy külön tanár fogadása. A *technológiai alrendszer* (A7) a teljesítmény szempontjából az egyik legkézzelfoghatóbb multiplikátor. Ennek klasszikus részei a *telekommunikáció*, a *gépek* és az egyes oktatási módszertanok. A televízió vagy az internet hihetetlen mértékű információt tud szolgáltatni és audiovizuálisan érzékeltetni. Egy nagyobb volumenű információmennyiségből több tud megmaradni, így lehet például, hogy az internet bekötésével a gyermek több olyan honlapot is meg tud nézni, amiből jobban megérti a teljesítményfejlesztés célkeresztjébe vett tantárgyat. Ugyanez igaz a nyelvek esetében is, hiszen ezeken a csatornákon az idegen nyelvek is házhoz jönnek, különböző mintákat és víziókat szolgáltatva. Egy internettel felszerelt háztartás gyermeke az információszerzés és -csere, valamint a tanulás szempontjából jelentős helyzeti előnyben van az internettel nem rendelkező háztartás gyermekeihez képest (egy angolóra előtti este lefolytatott félórás skype beszélgetés egy anyanyelvi angollal garantáltan jobb teljesítményt eredményez másnap, mintha ez a lehetőség nem lenne, nem beszélve a beszéd okozta sikerélményről, ami az akarati alrendszerre hat át). A gépek, mint például a tömegközlekedési eszközök, lehetővé teszik más emberek, szervezetek, tájak rendszeres látogatását, amivel jelentős időt lehet spórolni, ami másra fordítható, és különböző közvetlen élményeket nyújtanak, ami az iskolai teljesítményre szintén hatással vannak. A gépesítés továbbá a sportban, illetve a zenei nevelésben szintén jelentős teljesítménynövekedést tud előidézni. (Pl. olcsó digitális zongorák, melyek nem zavarják a szomszédokat és kicsi helyen is elférnek, hozzájárulhatnak a zenei képzés népszerűsödéséhez és elterjedéséhez. Hasonlóképpen a konditermek is a sportolás új ágát nyitották meg.) A techno-

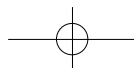
Prekovits András – Magyarország jövője ...

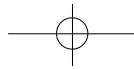
lógiai alrendszerhez kapcsolódnak továbbá az egyes oktatási módszertanok, melyekkel a szakemberek szisztematikusabban, és ezáltal gyorsabban tudnak jobb eredményt elérni. Végül a külső szervezeti alrendszerek közül a transzcendentális alrendszer (A8) az, ami modellünkben a lelki alrendszer külső párjaként hatással van a többi alrendszerre, és ezáltal a személy teljesítményére. Ennek elemzésénél azonban már véget ér a modern társadalomtudomány, és átadja helyét a teológiának, ami már nem ennek az írásnak a vizsgálati tárgya.

Ezek voltak a személy szervezeti alapú alrendszerei. Ezek az alrendszerek a személyt – pillanatfelvételnél – egy szervezeti helyen, egy adott állapotban jellemezték. Ezek az állapotot jellemző alrendszerek fognak azután közreműködni abban, hogy a személy tevékenységei, vagyis a folyamatalapú alrendszerei realizálódjanak. Az egyes folyamatok keresztülmennek az összes szervezeti alrendszeren, és a folyamatok teljesítménye az egyes szervezeti alrendszerek állapotától, valamint a folyamatok összetételétől (mixétől) függ majd. A folyamatalapú megközelítésben a hangsúly azon van, hogy a folyamat milyen intenzitással van jelen a személy életében. Ha az adott folyamat nem létezik, vagy csak gyengén van jelen, akkor annak erősítésével valószínűleg jelentős teljesítményjavulást lehet elérni.

Így a *természettel kapcsolatos alrendszer* (B1) a személy táplálkozási, mozgási, szabad levegőn tartózkodási szokásait írja le. Ez az alrendszer mutatja elsősorban, hogy a személy az adott időperiódus alatt mennyi és milyen interakcióba lép a természettel, annak elemeivel. A szervezeti rendszerezésben (Konfig. 1) a természeti alrendszer (A5) ezzel szemben csak a természet és annak javainak állapotát írja le, amivel a személy kapcsolatba lép. A természettel kapcsolatos alrendszer a folyamatalapú megközelítésben a fentiekén túl tevékenységek széles skáláját fogja át, a sportolástól kezdve, a szabad levegőn töltött munkán át, a rekreálódásig. *Jelentősége abban van, hogy az ember mint biológiai lény nem szakadhat el a természettől.* Ha ez megtörténik, akkor annak hatása lesz a személy teljes rendszerkonfigurációjára, vagyis iskolai teljesítményére is. Ha ez a helyzet, akkor itt be kell avatkoznunk, hogy ez az iskolai teljesítményt támogató, ne pedig gátló folyamatként legyen jelen a személy életében.

A *személynek saját magával kapcsolatos alrendszere* (B3) tartalmazza, hogy az egyén hogyan viszonyul saját magához, hogyan értékeli magát, mit tart élete értelmének, céljának, mik a jövőképei, értékrendjei, milyen területen akar tökéletesedni, kiteljesedni, mit szeret, mi érdekli, ennek

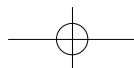
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

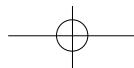
megfelelően milyen tevékenységeket űz. Ez szintén egy folyamat alapú alrendszer, melyben benne van az egész személyiség a teljes környezetével, az összes alrendszerével és tevékenységével együtt. Ez az alrendszer a külvilág előtt, sőt sok esetben még az adott személy előtt is rejtve van, mégis kulcsfolyamata az egész személy viselkedésének.³ Az iskolai teljesítmény javítása itt nagyon is elképzelhető, ha a gyermek például motiválatlan, ugyanis ez az alrendszer tartalmazza a „lelkére beszélés” esetét, amitől sokszor viselkedésváltoztatást várunk. A pillanatkép-alapú akarati alrendszer (A2) ezzel szemben csupán azt mutatja meg, hogy milyen a gyermek akarateréje, mennyire tud összpontosítani, a személy teljes belső világát már a (B3) alrendszer fogja át. A személy *transzændenssel való kapcsolatának* (B2) folyamati alrendszere mégoly kevésbé megfejthető, mint a személynek saját magával kapcsolatos alrendszere. Teljes mértékben a személyre van bízva, hogy milyen intenzitással működteti ezt az alrendszerét, ha ez jól sikerül, akkor ennek teljesítménynövelő hatása lehet, például a kitartás, az önbizalom növelése vagy a magányérzet leküzdése által.

A *családi alrendszer* (B4) az a közeg, amelyben a személy elsődlegesen él, amelyben a túlélése biztosított. Minél nagyobb a család, annak túlélési valószínűsége annál nagyobb, és az egyes személyek specializációja is annál magasabb fokot tud elérni. Ez a gyerek esetében azt jelenti, hogy őt a családban mentesíteni lehet a munkavégzés alól azért, hogy idejét a tanulásnak szentelhesse. Amennyiben erre nincs mód, úgy az időt a tanulástól kell elvennie, ami iskolai teljesítményének rovására fog menni. Az, hogy a munkavégzés elveszi az időt a tanulástól, már nem annyira jellemző a 21. század Európájára, viszont nem magától értetődő, és az átlagos családlétszám csökkenésével egyre több teher fog jutni fajlagosan a család tagjaira, beleértve a gyermekeket is. A családtól kap továbbá a gyermek bátorítást, önbizalmat és lát mintákat, melyeket alkalmazva az életben boldogulhat. Ezek pedig mind kihatással lehetnek az iskolai teljesítményére is.

A személy *szűkebb és tágabb emberi környezete* (B5)–(B6) azokat a populációkat fogja át, amiben a személy él, és amelyek szintén komoly hatással vannak egyede viselkedésére. A szűkebb környezet a személy tágabb családját, lakóközösségét, illetve helyi közösségét fogja át, míg a tágabb em-

**A családtól kap ...
a gyermek bátorítást,
önbizalmat ...**

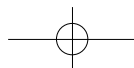

Prekovits András – Magyarország jövője ...

beri környezet a régió, az ország, a nemzet és a civilizáció által magába foglalt populációkat jelenti. Mindegyik közösségnek jelentős hatása van a személy teljesítményére, elsősorban azáltal, hogy milyen viselkedésmintákat mutatnak. Egy olyan civilizáció, ahol az aktivitás és a siker alapvető értéke az adott közösségnek, ott a közösség tagjai is komolyabb erőfeszítéseket fognak tenni a jobb teljesítmény elérése érdekében. Így a gyermek jövőbeni iskolai teljesítménye is javulhat azáltal, hogy bekerül egy olyan emberi környezetbe, ahol a nagyobb aktivitás az elvárt, és a gyerek ezzel az elvárással azonosul, amint az ember alapvetően társas lény.

Hogyan kapcsolódnak mindezek a jövőkutatáshoz és témánkhoz, Magyarország jövőjéhez? Nagyon sokban, szinte minden elemében. Ugyanis arra lennénk kíváncsiak, hogy hogyan fog alakulni gyermekünk jövőbeni iskolai teljesítménye a következő évben. Ez a kérdés egyezik azzal a kérdéssel, hogy mi lesz Magyarország teljesítménye, vagyis jövője mondjuk öt év múlva? A kérdésre három válasz adható. Az első a tisztességes jövőkutatáshoz nem értő ember válasza, aki a vállát vonja meg, és azt fogja mondani, hogy fogalma sincs. A második a jós válasza. Ő sem ért a jövőkutatáshoz, de tisztességében vagy józanságában megkérdőjelezhető, és blöfföl majd valamit, mondjuk, hogy Magyarország GDP-je így és így alakul. A harmadik a jövőkutató tudományos válasza. Ő a teljesítmény hajtóerőit alapul véve nem egy biztos jövőbeni eseményt fog bemondani, hanem a tényezők lehetséges kimenetelei alapján alternatív jövőscenáriókat vázol fel alternatív értékekkel. A bizonytalan jövőbeni események ugyanis csak úgy fedhetők le, hogy minden eseményt számba veszünk, és egy modellben szerepeltetjük őket. Természetesen ez azt jelenti, hogy legalább a fontosabb hajtóerőket számba kell vennünk, és azok kimenetelei alapján 2^n -en jövőscenáriónk lesz, ahol n a hajtóerők száma. Nyilván ez is egy akkora halmaz lesz, amit tovább kell rendeznünk azon az alapon, hogy ismerjük a rendszert magát, amelyik a hajtóerőket bírja, valamint a hajtóerők természetét. Így le tudjuk szűkíteni a jövőhalmazunkat néhány valószínűsíthető jövőscenárióra, melyek közül kiválasztjuk a nekünk legszimpatikusabbat, és stratégiát dolgozunk ki annak megvalósítására.

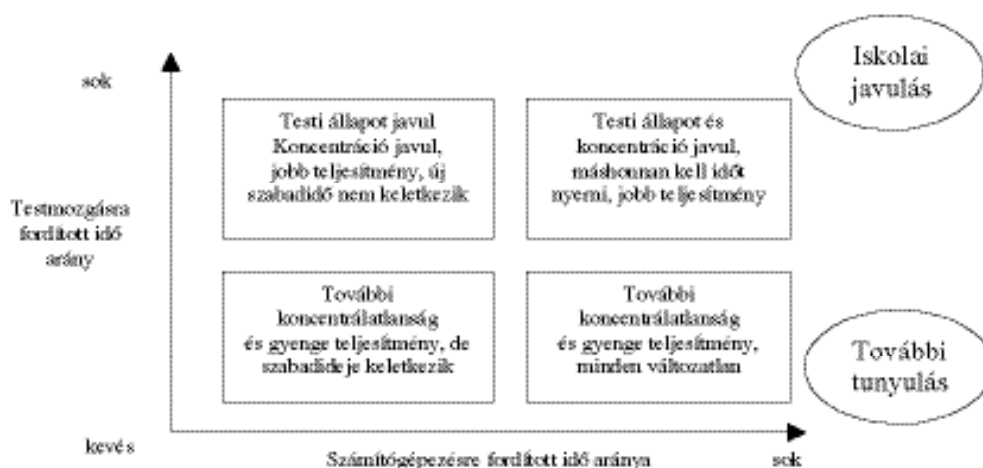
Az iskolai példa esetén ez azt jelenti, hogy szervezeti és folyamatalapú elemzés során feltárt hajtóerők közül kiválasztjuk azokat, amelyek felelősek gyermekünk nem megfelelő iskolai teljesítményéért, és azoknál beavatkozunk. Ez a beavatkozási stratégia gyermekenként eltérő

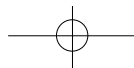
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

lesz. Így, ha a gyermekünk egész nap a számítógép előtt ül és nem motivált a tanulásban (B3), aminek következtében elhízott és vérkeringése sem a megfelelő (A1), és ezáltal koncentrálni sem tud eléggé (A3), holott a szellemi képességei megvannak (A3) és a családi környezet is támogató (B4), akkor jövőbeli iskolai teljesítménye attól függ majd, hogy lesz-e olyan motiváló tényező, ami miatt csökkenti a számítógépezésre fordított időt, és azt testmozgásra fordítja, ami miatt javulni fog a vérkeringése és ezáltal a koncentrációja. Vagyis az órá vonatkozó alternatív jövők a számítógépezésre fordított idő és a testmozgásra fordított idő, mint hajtóerők függvényében fog alakulni.

2. ábra: A gyermek iskolai teljesítménye

Jobb iskolai teljesítményt csak a testmozgásra fordított idő növelésével tud elérni, mivel erre van szüksége ahhoz, hogy a meglévő adottságai mellett koncentrációképessége javuljon. A testmozgásra fordított időt vagy a számítógépezéstől, vagy máshonnan kell elvennie. Ha a számítógépezés idejét lecsökkenti, viszont azt az időt nem a megfelelő tevékenységre fordítja (pl. elkezd tévét nézni), akkor ez iskolai teljesítménye szempontjából jótányit sem fog javítani. Vagyis az alternatív jövői lehetnek iskolai javulás vagy további tunyulás, melyek tovább bonthatók olyan scenáriókra, hogy ezek milyen tevékenységmix alapján valósulnak meg. (Sok számítógépezéssel vagy máshonnan történő időátcsoportosítással, illetve sok számítógépezéssel vagy másra fordított időpazarlással.) A jövőkutató feladata,

Prekovits András – Magyarország jövője ...

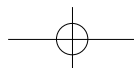
hogy a lehetséges jövőket feltárja, ehhez pedig nagyon kell ismerni az adott szervezetet, annak működését, illetve a kívánt teljesítményéhez elvezető, illetve az attól eltávolító utat. Ez a mi esetünkben azt jelentette, hogy ismernünk kellett gyermekünket, az iskolai teljesítményt meghatározó hajtóerőket, illetve képesnek kellett lennünk arra, hogy a kívánt teljesítményhez megtaláljuk a megfelelő utat, amellet, hogy számba vettük az egyéb nemkívánatos jövőalternatívákat.

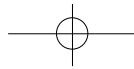
Ezek után hasonló módszertan alapján rátérhetünk egy sokkal komplexebb rendszernek, az egyes gazdaságoknak a vizsgálatára és alternatív jövőinek meghatározására, köztük hazánkéra.

AZ EGYES GAZDASÁGOK MINT RENDSZEREK

Az egyes gazdaságok mint rendszerek is alrendszerekre oszthatók, azzal a különbséggel, hogy a komplexitásuk miatt minden rendszerezésük sokkal önkényesebb és nehezebb lesz. A komplexitásuk miatt a szervezeti egységek alapján (Konfig. 1) történő rendszerezést célszerű főleg csak a belső alrendszerekre szorítani, így a személyek (A1), a családok (A2), a helyi közösségek (A3), a vállalkozások (A4), az egyházak (A5) és az állam (A6) alrendszereire. A gazdaságok szervezeti alapú külső alrendszerei közül a természetet (A7) és a külső gazdasági alrendszert (A8) érdemes még figyelembe venni. Ezek a szervezeti alapú alrendszerek fogják az egyes gazdaságok folyamat alapú alrendszereit megvalósítani (Konfig. 2), mely kettő konfigurációjából elő fog állni az a gazdasági teljesítmény (Konfig. 3), amelynek vizsgálata érdekel. A gazdasági teljesítményt, mint a rendszer egészének gazdasági szempontú értékelését, a GDP méri. A gazdaságok folyamat alapú alrendszereit és azok gazdasági teljesítményre gyakorolt hatását az alábbi példákon keresztül szeretném bemutatni.⁴

A környezeti alrendszer (B1): „Egyiptom a Nílus ajándéka”, tartotta az ókori mondás, mely kijelentés akkor is igaz volt, ha tudjuk, hogy ezt az áradást hatalmas munkamennyiségnek kellett megelőznie és követnie (Herber et al., 1993, 1994, 102. o.). Egyiptom tökéletes példája a környezeti alrendszer hatásának, ugyanis fekvéséből adódóan az egyiptomiaknak jelentős könnyebbsége volt például a mezopotámiaiakkal szemben, hogy nem kellett olyan mennyiségű csatornarendszert kiépíteniük, mint közel-keleti társaiknak, ez pedig jelentősen csökkentette

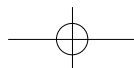
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

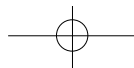
az egy főre jutó mezőgazdasággal összefüggésbe hozható munkamennyiséget. Az eredmény kézzel fogható lett: a fennmaradó időben piramisokat lehetett építeni, úgy, hogy közben Egyiptom lakossága jóval meghaladta a környező területek népességét (a római hódításkor 7 millióan lehettek). Ezzel szemben egy olyan környezeti alrendszer, ahol az erőforrások szűkösen vannak jelen, ott jelentős többletmunkát kell eszközölni a hasonló szintű teljesítmény eléréséhez.

A *belső személyi alrendszer* (B2) meghatározza, hogy az adott gazdaság szereplőinek aggregáltan milyen a testi-szellemi-lelki állapota, milyen motivációkkal, milyen víziókkal rendelkeznek. Az ókori athéniak például gazdagok lettek, mert belülről motiválta őket a pénzszerzés, aminek egyik útja volt a kereskedelem. A pénzszerzés pedig azért volt fontos számukra, hogy civilizációjukat és életmódjukat fenn tudják tartani (Zimmern, 1911, 1969, 226. o.). Vagyis az általános személyi alrendszerük olyan volt, hogy az teljesítményre ösztönözte őket. Amint ez a teljesítményre ösztönző gondolkodás megszűnt náluk, gazdasági teljesítményük is visszaesett.

A *kulturális alrendszer* (B3) meghatározza, hogy az adott társadalomnak milyen a kulturális, tudományos, művészeti szintje, milyen a közösségi tudata és a közösség jövőképe. Míg az előbbi alrendszer az egyes személyekre és azok testi-szellemi-lelki jellemzőire inkább belülről ható tényező volt, addig ez az alrendszer az adott társadalom tagjait inkább kívülről befolyásolja, és elsősorban annak intellektuális, értelmi-érzelmi, erkölcsi oldalára hat. Ezt az alrendszert jól példázza a Római Köztársaság vége felé megjelenő jelenség, mely során az ősök erkölcsé (mos maiorum) eltűnt mint társadalmat szabályozó erkölcsi irányelv, és helyébe a hatalmon, tekintélyen és gazdagságon alapuló császárkultusz lépett.⁵ Ennek a császárkultusznak pedig az lett a következménye, hogy a munkán – tehát gazdasági aktivitáson – alapuló érvényesülés helyett az elit köreiben egyre inkább elterjedt a császár kegyeiből eredő meggazdagodási út, ami a tevékenység helyett a helyezkedést juttatta előtérbe. Ez pedig azt eredményezte, hogy a társadalom legjobbjai az építkezés helyett más érvényesülési utat kezdtek el bejárni, és így gazdaságilag inaktívvá váltak, aminek évszázadok alatt az egész társadalom látta kárát.

A *technológiai alrendszer* (B4) a személy esetében elmondottakhoz hasonlóan azt a technológiát tartalmazza, amivel az adott gazdaság szereplői rendelkeznek, és képesek velük a kibocsátásukat multiplikálni. Tipi-

Prekovits András – Magyarország jövője ...

kus példája ennek az alrendszernek a gépesítés, mely technológia a gőzgép feltalálása óta folyamatos kibocsátásnövekedést eredményezett.

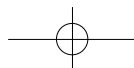
A civilizációs alrendszer (B5) mutatja, hogy az adott gazdaságnak mekkora a lélekszáma, mekkora területre terjed ki, milyen az életformája, mennyire urbanizált, milyen technológiákat alkalmaz, milyen tevékeny-

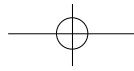
A városiasodás miatt emberek egyre nagyobb csoportjai élnek egy helyen ...

ségeket, milyen munkamegosztásban végez. Róma városa például antik fénykorában 1 millió főt számlált, amely népességet azért tudta eltartani, mert ott összpontosult az egész mediterráneum gazda-

sága és kereskedelme. A Nyugat-római Birodalom bukásával ez a civilizációs pozíció megszűnt, ugyanis az új civilizáció hatóköre immáron csak Rómára és a környékére terjedt ki, ami viszont már messze nem tudta eltartani azt a népességet, amivel korábban rendelkezett. A civilizációs alrendszer változásához tartozott, hogy az új körülmények között a korábbi kereskedelemről és birodalomkormányzásból fakadó tevékenységek is megszűntek, és helyükön szinte kizárólag mezőgazdasági tevékenységek maradtak fenn. A 20. század civilizációs forradalma, mely a globális urbanizálódásban érhető tetten, és amit a mezőgazdasági és ipari gépesítés tett lehetővé, a civilizációs alrendszeren keresztül megváltoztatta az egész világunkat. A városiasodás miatt emberek egyre nagyobb csoportjai élnek egy helyen, ami párosulva a technológiai alrendszer vívmányaival egy új gazdasági szektor, a szolgáltatási szektor térnyerését és a nyugati világon belüli dominánssá válását tette lehetővé.

A politikai-jogi alrendszer (B6) kiszámíthatóságot, biztonságot visz az emberi és gazdasági kapcsolatokba, valamint meghatározza az állami beavatkozás módját és mértékét. A római történelem kezdeti császárkora, vagyis a Kr. u. I. és II. évszázad Róma politikai virágkorának, a pax romanának az időszaka.⁶ Ez a korszak nevezhető Róma gazdasági virágkorának is, ugyanis az egész birodalomban egy gazdasági fellendülés volt megfigyelhető. A provinciák városiasodtak, a kis- és középbirtokok jövedelmezővé váltak, valamint kiteljesedett a kereskedelem és a pénzgazdálkodás is.⁷ Az Európai Unió is hasonló gazdasági prosperitást előidéző célokat tűz ki maga elé azért, hogy az Európai Unióról Szóló

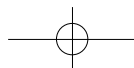
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

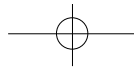
Szerződés 2. és 3. cikkében a jogállamiságot, valamint a szabadságot, a biztonságot és az igazságosságot alapértékeiként fogalmazza meg. A túlzott politikai-jogi beavatkozás azonban képes a gazdaságot is béklyóba kötni, ahogy azt sok tekintetben a feudalista és a tervutasításos gazdasági rendszerek is tették. Nem véletlen, hogy mindkét rendszert szabaddabb emberi együttélési formák váltották fel, mivel ezekben nagyobb növekedési potenciál volt, ami az emberi igényeknek jobban megfelelt, mint az agyonszabályozott és ezáltal kevésbé hatékony rendszerek.

A *pénzügyi alrendszer* (B7) mutatja, hogy az adott gazdaságban jelen van-e egyáltalán a pénzgazdálkodás, milyen pénzügyi intézményrendszerrel rendelkezik, és hogy mennyi a gazdaságban lévő pénzmennyiség, illetve az milyen arányban viszonyul a reáljavakhoz (infláció/defláció). Az, hogy egy adott gazdaság pénzgazdálkodást folytat a mai világunkban ez nekünk természetes. Azonban nem volt ez mindig így. A pénzermék ugyanis csak a Kr. e. 6. században kezdtek el terjedni Lúdiából, addig sok helyen – mint például Mezopotámiában – ezüstöntecset használtak, vagy egyszerűen cserekereskedelmet folytattak (Oppenheim, 1982, 122. o.). A pénzgazdálkodás összeomlása közrehatott a Római Birodalom dezintegrációjában és felbomlásában is. A császárkorban folytatott pénzrontás ugyanis oda vezetett, hogy a 3. századra megszűnt a pénzbe vetett bizalom és vele együtt a pénzgazdálkodás is. Helyébe visszaállt a cserekereskedelem, természetesen alacsonyabb kibocsátási szint mellett (Havas et al., 2007, 555. o.). A pénzügyi alrendszer és a reálgazdasági alrendszer közötti szoros kapcsolatot a Fischer-egyenlet fejezi ki, melynek értelmében korreláció van a gazdaságban lévő pénzmennyiség és a reálgazdaság kibocsátása között ($MV=PY$).⁸

A *reálgazdasági alrendszer* (B8) a gazdaságnak az az alrendszere, ahol az értékteremtő folyamatok végbemennek, vagyis itt történik az áruk és szolgáltatások előállítása. Azért szükséges ezt megkülönböztetni a pénzügyi alrendszerétől, mert az elfogyasztható javak előállítása itt történik, és a jövőnk szempontjából elsősorban ez érdekel bennünket (a pénzt ugyanis nem lehet megenni, az csak egy értékmérőként, csereeszközként és felhalmozási eszközként funkcionál.) Ennek az alrendszernek a mutatója a GDP, amely egy adott ország előállított áruit és szolgáltatásait tartalmazza.

Írásomnak ebben a részében eddig azt vizsgáltuk, hogy az egyes gazdaságok hogyan épülnek fel rendszerelméleti megközelítésben. Látjuk, hogy minden gazdaságnak vannak szervezeti alrendszerei, melyek lehe-

Prekovits András – Magyarország jövője ...

tővé teszik a folyamatalapú alrendszer működését. A két fajta alrendszer szerveződési szint összkonfigurációja adja azt a rendszerkonfigurációt, ami a hajtóerők révén meghatározza a rendszer teljesítményét. A személynél elmondottakra tekintettel igaz az, hogy ahhoz, hogy meg tudjuk mondani, mi lesz a rendszer jövőbeni teljesítménye, öt dolgot kell nagyon ismernünk:

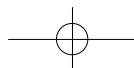
1. magát a teljesítményt,
2. a teljesítményt előidéző tényezőket (hajtóerőket),
3. ezen hajtóerők egymáshoz és a teljesítményhez való viszonyait,
4. rendszerünket, alrendszereivel együtt, ahol a részteljesítmények (hajtóerők) létrejönnek,
5. valamint be kell tudnunk azonosítanunk, hogy rendszerünk mely hajtóerőkkel rendelkezik, illetve nem rendelkezik, továbbá, hogy mely hajtóerőkkel lesz képes rendelkezni a jövőben.

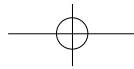
Ezek alapján lehet az egyes alternatív jövőket felvázolni és kidolgozni, hogy az általunk kívánatosnak tartott alternatív jövő eléréséhez mely teljesítményeket kell megőrizni vagy elhagyni, illetve melyeket kell megszerezni. *Ehhez van szükség a rendszer-rekonfigurációra.* Ezek után nézzük meg, hogy az eddig tárgyaltak mit eredményeznek, ha azokat Magyarországra alkalmazzuk.

MAGYARORSZÁG JÖVŐBELI TELJESÍTMÉNYÉT MEGHATÁROZÓ
TÉNYEZŐK

Először is nézzük meg, hogy Magyarországgal mint vizsgált rendszerünkkel mit szeretnénk elérni. Nagy valószínűséggel társadalmi egyetértés van a tekintetben, hogy a válságot szeretnénk minél előbb magunk mögött hagyni, és gazdasági növekedést szeretnénk elérni. Mit jelent ez közgazdasági szempontból? Azt, hogy a magyarországi egy főre jutó GDP-t, amelynek értéke a 2010-es évben 18 815 USD volt,⁹ növelni szeretnénk egy ötéves időtávon mondjuk 20%-kal 22 578 USD-re. Ez a 20%-os GDP-növekedés azt jelenti, hogy a kitűzött időpontban ennyivel több árut és szolgáltatást kívánunk fejtenként előállítani. Ez többféle módon valósulhat meg, vizsgáljuk meg, hogyan.

A kitűzött cél elérésének egyik legegyszerűbb módja, hogy közvetlenül a reálgazdasági alrendszerénél (B8) kezdjük a beavatkozást, és azt mondjuk, hogy – a többi hajtóerő változatlanul hagyása mellett – növel-

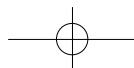

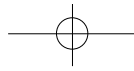
Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

jük az egy főre jutó munkamennyiséget 20%-kal. Ez azt jelenti, hogy a napi 8 órás munkaidő mellett mindenkinek 1 óra 36 perccel kell többet dolgozni, és ebben a meghosszabbított munkaidőben ennyivel több árut és szolgáltatást tudunk majd megtermelni és eladni, feltéve, hogy lesz, aki megveszi azokat. Így a futószalag mellett álló fizikai munkás ennyivel több konzervet, a jogász ennyivel több szerződést, a mérnök ennyivel több tervrajzot tud előállítani, feltéve, hogy lesz rájuk kereslet. Nyilván egy ilyen megoldási javaslat nem aratna osztatlan sikert a társadalom széles köreiből, tekintettel arra, hogy ez a megoldás a családtól és más tevékenységektől venné el az időt.

Egy kevésbé népszerűtlen lépés lenne, hogy ugyanezt a reálgazdasági alrendszert úgy rekonfiguráljuk, hogy növeljük a gazdasági aktivitást és ösztönözzük a vállalkozói szellemet, ami a tartós munkanélküliség és az állami alkalmazottak számának csökkentéséhez vezethet el. Ezzel a társadalom egy jelentős részét „tennénk át” a gazdaságilag inaktív és gazdaságilag redisztributív pozícióiból a gazdaság aktív szegmensébe.¹⁰ Ezzel csökkentenénk az eltartottak számát, és a megnövekedett aktív tömeg pont úgy tudna több árut és szolgáltatást előállítani, mintha mindenki 1 óra 36 perccel dolgozna többet. Ez is az egy főre jutó GDP növekedését eredményezné, feltéve, hogy a többlettermékekre lenne kereslet. Ehhez a reálgazdasági rekonfigurációhoz szükséges az, hogy olyan gazdasági környezet legyen, hogy az állami alkalmazottak valódi alternatívát lássanak a magánszférában történő továbbfoglalkoztatásban, ekkor tud ugyanis fellépni a magánszféra szívóhatása. Vagyis kell a belső személyi alrendszer (B2) támogatása is, ami perspektivikus víziókkal támogatja ezt a folyamatot. A dolgozni nem akaró tartósan munkanélküliek esetében ez a szívóhatás ráadásul csak akkor tud fellépni, ha ezek az emberek nemcsak hogy a magánszférát kezdik el preferálni a közszférával szemben, hanem ha egyáltalán elkezd náluk kialakulni egy olyan egyéni tudat, hogy a munkában van perspektíva. Ehhez pedig a semmittevés elfogadottságát kell a belső személyi alrendszerünkben lebontani. Ez a politikai-jogi alrendszer (B6) oldaláról is lazító lépéseket feltételez abba az irányba, hogy a semmittevés ne legyen jobb üzlet, mint a munka. Ez a folyamat alapú (Konfig. 2) rendszer-rekonfiguráció azt jelentené, hogy a szervezeti alapú konfigurációban (Konfig. 1) több és nagyobb vállalko-

**Ezzel csökkentenénk
az eltartottak számát ...**

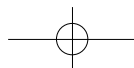

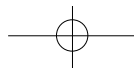
Prekovits András – Magyarország jövője ...

zások (A4) jönnének létre, és az állam mérete (A6) csökkenne. Nőne továbbá az aktív személyek (A1) és családok (A2) száma az inaktívakkal szemben, ami a kívánt kibocsátás növekedését idézhetné elő.

Illúziókat azonban ne tápláljunk. A magánszféra szívóhatása ugyanis csak akkor tud működésbe lépni, ha a világgazdaság növekedése kicsit beindul. Erre a tényre a rendszerelméleti megközelítés nagyon jól felhívja a figyelmet. A szervezeti alapú konfigurációnál (Konfig. 1) ugyanis két olyan külső alrendszer-t definiáltunk, amikre nekünk nincs ráhatásunk. Ezek közül az egyik a természet (A7), a másik a külső gazdasági alrendszer (A8) volt. Mivel Magyarország gazdaságilag egy nyitott ország, ami úgy van jelenleg konfigurálva, hogy tevékenységmixünk egy nagy része gépipari exportcikket hoz létre, melyeknek fellevevőpiaca a múlt tanulságai alapján igencsak volatilis, ezért ettől a tényről és ennek hatásaitól nem tudjuk magunkat függetleníteni. Habár ezen exportcikkek létrehozása komoly teljesítmény (sok gazdaság erre a teljesítményre nem képes), viszont Európában akadnak ezen a téren versenytársaink szép számmal, így ahol sok (beszállító) exportőr van, ott könnyű lesz válogatni. Vagyis ha válság van, külföldi megrendelőink nem fognak minden körülmények között tőlünk vásárolni, hanem adott esetben leállítják a termelést, ami a kibocsátás visszaesését fogja előidézni. Helyzetünk nem hasonlítható például Svájcéhoz, ahol a banki szolgáltatásokra akkor is szükség lesz, hogyha a világválság recesszióba kerül. Nem beszélve a többi svájci iparágról. Vagyis egy olyan gazdaság, amelyik néhány gazdasági szektorban nem tudhatja ügyfelének az egész globális világ egy jó részét, hanem ügyfelei csak egy adott régióra koncentrálnak és mindösszesen csak egy vagy két iparágban, az a gazdaság nagyon ki van téve a világgazdaság hullámzásának. Ez pedig külső, nem befolyásolható környezeti tényező lesz mindaddig, amíg ezen nem változtatunk. Félreértés ne essék, Svájcnak is külső környezeti tényezőként jelenik meg a világgazdaság, csak sokkal kisebb mértékben, mint a mi esetünkben, mivel különböző ágazatokban rendelkezik nagyobb ügyfél pool-lal, mint mi. Az elmondottakból következik, hogy pusztán azáltal is gazdasági növekedés indulhat be nálunk, hogy nem teszünk semmit és haladunk a világgazdasággal, ennek a növekedésnek viszont annál nagyobb lesz a mértéke, minél többet teszünk mi hozzá.

Ha ezt a hozzáadott értéket a technológiai alrendszerre (B4) fókuszál-nánk, akkor jelentős kibocsátásnövekedést tudnánk realizálni, anélkül, hogy napi munkaóránk növekedne. A gépesítésnek ugyanis megvan az az

Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

előnye, hogy a gépek dolgoznak helyettünk, ezért a fajlagos emberi munkamennyiség jelentősen lecsökkenhet. A gépesítés viszont teljesen más szervezeti és társadalmi kultúra megvalósulását teszi szükségessé, ami a kulturális alrendszer (B3) támogatását és megváltozását teszi szükségessé. A gépesítéssel ugyanis meg kell tanulni együtt élni, ami jelentős hatással van az ember természeti környezetére és az emberi kapcsolatokra is, mivel a gépek a természettől elzárt helyen, pontos határidők között lezajló formalizált eljárási protokollok alapján működnek, amikhez, tetszik, nem tetszik, nekünk embereknek alkalmazkodunk kell, ami pedig tanulást feltételez tőlünk. Ez pedig szabadságunk bekorlátozását és sok tekintetben feladását követeli meg, ami épp olyan szocializáció, mint egy gyermek számára az óvoda vagy az iskola. A nyugati civilizáció elmúlt háromszáz évének gazdasági fejlődése viszont ezen alapult.

Két olyan tényező van továbbá, amelyik közrejátszhat a kibocsátás alakulásában. Az egyik, hogy a pénzügyi alrendszerben (B7) a hitelezés visszafogásával a pénzmennyiség mértéke lecsökken, ami magával húzza a reálgazdaságot is. A másik, hogy a környezeti alrendszerben (B1) mutatkoznak olyan katasztrófák, amik emberéleteket, termelőeszközöket semmisítenek meg, és tönkreteszik körülöttünk az élővilágot. Ez utóbbi pedig nagyon komoly csapás lenne számunkra.

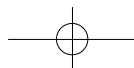
MAGYARORSZÁG JÖVŐJE

EGY TELJESÍTMÉNYJAVÍTÁSOS JÖVŐSTRATÉGIÁBAN

Magyarország gazdasági teljesítményén alapuló alternatív jövői tehát a következő bontásban képzelhetők el.

– Gazdasági rendszerünk irányban tartásán és fejlesztésén sokat kell fáradoznunk, de mivel jelen gazdasági rendszerünk egy nyitott, volatilis rendszer, ezért a mi hozzáadott értékünknek akkor lesz igazából fogantaja, ha a világgazdaság beindulása felvevőpiacokat jelent számunkra. Ha ez nem történik meg, akkor a mi teljesítményünk is kisebb lesz a vártnál.

– Gazdasági szerkezetátalakításra, vagyis a magánszektor szívóhatásának kihasználására a világgazdaság növekedésének esetén van reális lehetőség. Ennek hiányában meg van a veszély, hogy nem lesz a magánszféra sem az állami alkalmazottak számára, sem az inaktívak számára vonzó. Szerkezetátalakítás hiányában csak a jelenleg gazdaságilag aktív alrendszer fog tudni növekedni, és ezért növekedési potenciáltól esnénk el.

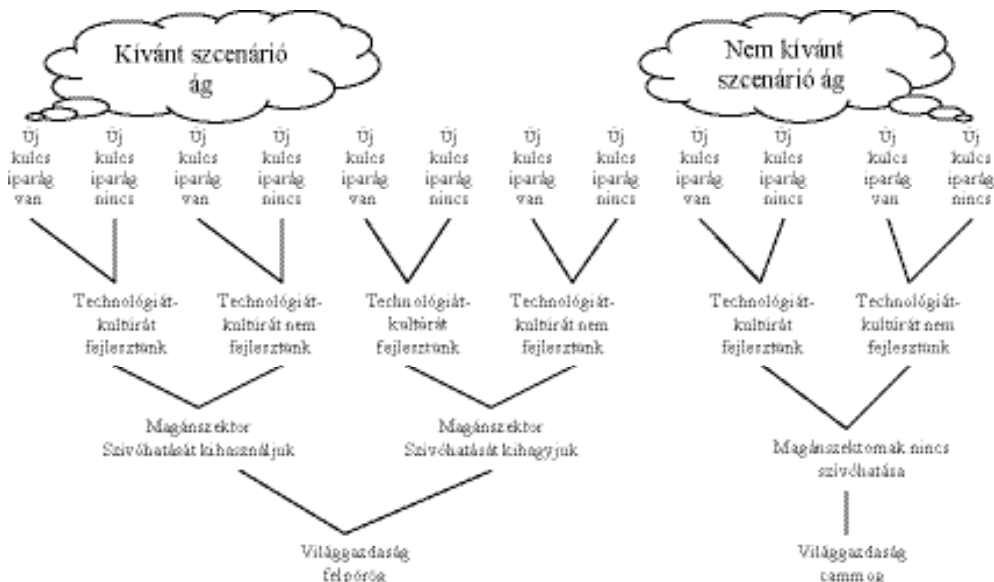
Prekovits András – Magyarország jövője ...

– Technológiai fejlesztéssel, mely a további gépesítést foglalja magában, komoly kibocsátásnövekedést lehetne realizálni, ennek hiányában csak a munkamennyiség növekedésével érhető el kibocsátásnövekedés.

– Végül azon stratégiai iparágak megtalálása, ahol világviszonylatban is egyedülállóak lehetnének, hosszú távra bebiztosíthatná magabiztos jövőbeni teljesítményünket.

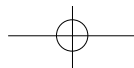
Ezt a scenárióhalmazt igyekeztem ábrázolni az alábbi scenáriófával, melyben a két szélső ág közül az egyik a legjobb, vagyis a kívánt, míg a másik a legrosszabb, vagyis a nem kívánt scenáriót utat mutatja. A két szélső út a maximális GDP-növekedést, illetve a minimális GDP-növekedést, esetleg GDP-csökkenést fogja közre. Az általunk kívánatosnak tartott út a kívánt scenárió ág, melynek megvalósulása mindannyiunk közös ügye.

3. ábra: Magyarország egy jövőbeni scenáriófája a gazdasági növekedés szempontjából

JEGYZETEK

¹ A rendszerelmélet viselkedésre vonatkozó pszichológiai és pszichiátriai alkalmazhatóságával Lajkó Károly foglalkozott behatóan. Ld. Lajkó Károly: *A viselkedésváltoztatás elmélete és gyakorlata*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest, 2008.

Polgári Szemle · 7. évfolyam 2. szám

- ² A pszichológiában ezt nevezik szakszóval arousalnak. Eliot R. Smith–Diane M. Mackie: Szociálpszichológia. Osiris, Budapest, 2004, 220–224. o.
- ³ Ezt az alrendszeret tartom a pszichológia klasszikus vizsgálódási területének.
- ⁴ A folyamat alapú rendszerezésnek a gazdaságra történő alkalmazásának az ötlete az én esetemben a PESTEL analízis módszertanából, illetve Carrol Quigleytől származik. Carrol Quigley: *The evolution of civilizations*. Liberty Fund, Indianapolis, 1979, 100. o.
- ⁵ Alföldy Géza: *Római Társadalomtörténet*. Osiris, Budapest, 2000, 102. o.
- ⁶ U.o. 96. o.
- ⁷ U.o. 97–98. o.
- ⁸ Fischer eredeti egyenlete $MV=PT$ volt, ahol a T a tranzakciószám volt, ezt cserélték ki a későbbi közgazdászok a Q, vagy Y értékkel, ami a reálgazdasági outputra vonatkozott. http://en.wikipedia.org/wiki/Irving_Fisher.
- ⁹ Forrás: [http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita).
- ¹⁰ Az állami szféra egyik része tekinthető a gazdaság redisztributív alrendszerének, mivel itt új javak előállítására nem, csak újraosztására kerül sor. Míg az állami szféra másik része pl. oktatás, egészségügy a gazdaság aktív alrendszerébe tartozik, mivel itt valódi új szolgáltatások jönnek létre.

HIVATKOZÁSOK

- Havas László–Hegyí W. György–Szabó Edit: *Római történelem*. Osiris, Budapest, 2007, 555. o.
- Herber Attila–Martos Ida–Moss László–Tisza László: *Történelem 1*. Budapesti Eötvös József Gimnázium, Budapest, 1993, 1994, 102. o.
- Hideg Éva: *Általános evolúciós elmélet és modellezés a társadalomtudományban*. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Jövő kutatás Kutatóközpont, Budapest, 2001, 37. o.
- Jövő kutatás*. Szerk.: Nováky Erzsébet, Aula Kiadó, Budapest, 2006, 19. o.
- Leo Oppenheim: *Az ókori Mezopotámia*. Gondolat, Budapest, 1982, 122.o.
- Alfred Zimmern: *The greek commonwealth*. Oxford University Press, 1911, 1969. 226. o.

